

Szétszórás^{*}

Könyvön kívüli
(Részlet)

Ez (tehát) nem lesz könyv.

Még kevésbé lesz, a látszat ellenére, *három* „tanulmánygyűjteménye, melyekkel kapcsolatban érkezett volna annak az ideje, hogy, utólag, felismerjük az útvonalukat, felidézük a folytonosságukat vagy kifejlesszük a törvényüket, sőt, hogy az ilyen alkalommal megkövetelt állhatatossággal felmutassuk a fogalmukat vagy az értelmüket. Nem fogjuk tettetni, a bevett szokások szerint, az előre megfontolt szándékot vagy a rögtönzést. E szövegek elrendezése más, szándékom itt nem a bemutatásuk.

A nyugtalanító kérdés éppen a bemutatásuk. Ha a könyv formája ezentúl, mint tudjuk, általános felfordulásnak van kitéve, ha kevésbé természetesnek s története is kevésbé áttetszőnek tűnik mint valaha, ha nem nyúlhatunk hozzá anélkül, hogy az egészhez ne nyúlnánk hozzá, akkor már nem szabályozhat – itt például – olyan írási eljárásokat, melyek *gyakorlatilag* kérdezve rá a formára, valószínűleg ugyancsak szétzedik azt.

Innen ered a szükségessége annak, hogy mindenütt kidolgozzák, ma, újult erővel a megőrzött név: a *paleonymia* kérdését. Miért marad fenn, meghatározott ideig, egy régi név? Miért tompulnak az emlékezetben egy-egy értelem, fogalom vagy tárgy benyomásai?

* Az eredeti mű *La Dissemination* címen jelent meg 1972-ben Párizsban.

Ezekkel a szavakkal feltéve a kérdés máris bennefoglaltatik mára már világossá vált előfeltevések egy egész rendszerében: például itt a jelölő *egyszerű* külsődlegességében az „ő– fogalmával szemben. Másként kell tehát eljárni.

Kezdjük újra. Példák: miért „irodalom– jelöli még mindig azt, ami már kivonja magát az irodalomból – abból, amit mindig ezen a néven fogtak fel vagy ezzel a névvel jelöltek – vagy nem csupán eltűnik belőle, hanem könyörtelenül le is rombolja azt? (Ezekkel a szavakkal feltéve a kérdés már benne lenne egy elő-tudás bizonyosságában: „amit mindig ezen a néven fogtak fel vagy ezzel a névvel jelöltek–, alapvetően egynemű, egyértelmű, nem-konfliktusos-e ez?) Más példák: milyen történeti és stratégiai funkciót tulajdonítsunk mostantól fogva a látható vagy láthatatlan idézőjeleknek, melyek átalakítják ezt „könyvvé–, vagy még a filozófia dekonstrukciójából is „filozófiai szöveget– csinálnak?

A *kettős jel* eme struktúrája (az egyik tag, ellentétpárban véve – kölcsönözve és bezárva – azért őrzi meg a régi nevét, hogy lerombolja az ellentétet, amelyhez már nem egészen tartozik többé, amelynek *nem* fog *soha* engedni egyébként, lévén eme ellentmondás története egy szüntelen és hierarchizáló harc története) alakítja az egész mezőt, melyben e szövegek mozognak. A struktúra is alakítva van: a szabály, amely szerint minden fogalom szükségképpen két hasonló jegyet kap, – azonosság nélküli ismétlés –, az egyiket a dekonstruált rendszeren belül, a másikat kívül, kettős olvasatnak és kettős írásnak ad helyet. És ahogyan a megfelelő időben majd fel fog bukkanni: *kettős tudománynak*.

Egyetlen fogalom, egyetlen név, egyetlen jelölő sem vonhatja ki magát alóla. Megkíséreljük majd meghatározni azt a törvényt (például és figyelembe véve egy olyan általános elméleti átdolgozást, mely egy ideje újraartikulálja a filozófiát, a tudományt, az irodalmat, stb.), mely arra kényszerít bennünket, hogy „írásnak– nevezzük azt, ami kritizálja, dekonstruálja, erőszakolja az írás és a szó, az írás és összes más (idealista, spiritualista, phonocentrikus: először logocentrikus) rendszerének hagyományos és hierarchizált ellentétét; hogy „munkának– vagy „gyakorlatnak– nevezzük azt, ami dezorganizál-

ja a *praxis/teória* filozófiai ellentétet és nem engedi magát többé *felemelni* a hegeli negativitás folyamata szerint; hogy „tudattalattinak – nevezzük azt, ami soha nem lesz a „tudat-szimmetrikus negatívuma vagy potenciális tartálya; hogy „anyagnak – nevezzük a klasszikus ellentéteknek azt a külsejét, amelynek, feltéve, hogy figyelembe vesszünk egy elméleti vívmányt és egy majdnem filozófiai dekonstrukciót, nem kellene többé megnyugtató formával rendelkeznie sem egy jelölt formájával (legalábbis ha az általános textualitás rendszerénél előbbi és rajta kívüli valóságos dolognak vagy oknak fogjuk fel a jelöltet), sem a jelenlét valamelyik létmódja szerinti formájával (érzékek, lényeg, – szubjektív vagy objektív – egzisztencia, forma, egyszóval megjelenés, tartalom, szubsztancia, stb., érzéki jelenlét vagy intelligibilis jelenlét), sem egy alapvető vagy totalizáló, sőt, legfelsőbb fokon döntő alapelv formájával: röviden, mindazt a szövegen-kívülit, mely leállítaná az írás (a minden jelöltet differenciáló jel-helyzetbe helyező mozgás) egymásbakapcsolódását és amely számára a „transzcendentális jelölt – fogalmat javasoltam. „Különbözőség – (différence) ugyanebben a problematikai mezőben szintén azt a – hadi – gazdaságot jelölte, mely kapcsolatba hozza a külső radikális másságát vagy abszolút külsődlegesességét a filozófiai oppozíciók, a „különbözők – vagy a „különbőség – (différence) zárt, agonisztikus és hierarchizáló mezejével.¹ A jel gazdasági mozgása, mely egyidejűleg foglalja magában a jelölését és az eltörlését – lehetetlenségének margóját – olyan viszony szerint, melyet az azonos és a más semmilyen spekulatív dialektikája sem képes uralni, éppen azért, mert uralmi művelet marad.²

Mindig kockázatos lesz persze működtetni, sőt, forgalomban hagyni a régi neveket: egy berendezkedését, sőt, egy visszafejlődését a dekonstruált vagy dekonstruálásban lévő rendszerben. S e kockázat tagadása már a megerősítése len-

1. V.ö. „La différence” (A különbözőség), in *Théorie d'ensemble*, „Tel Quel” sorozat, 1968., p. 58. skk.

2. V.ö. „De l'économie restreinte à l'économie générale” (A korlátozott gazdaságtól az általános gazdaságig), in *Écriture et la différence*, „Tel Quel” sorozat, 1967.

ne: a jelöltet – itt a nevet – a fogalom konvencionális körülményének és sajátos következmény nélküli engedménynek tekintenénk. Ez a jelentés autonómiájának, a fogalom elméleti és absztrakt története ideális tisztaságának állítása lenne. Megfordítva, ha azonnal meg akarnánk szabadulni a korábbi jegyeitől és egy egyszerű gesztussal kijelentenénk, hogy átmegyünk a klasszikus oppozíciók kívülségébe, az egy soha véget nem érő „negatív teológia– kockázatán túl annak elfelejtését is jelentené, hogy ezek az oppozíciók nem valamiféle *adott* rendszert, egyfajta ahistorikus és alapvetően homogén táblázatot alkottak, hanem egy aszimmetrikus és hierarchizáló teret, melyet erők szelnek át és amelynek körülzárását az általa visszszorított külső munkálja meg: kizárja, és ami ugyanazt jelenti, interiorizálja mint az ő egyik mozzanatát. Ezért a dekonstrukció egy nélkülözhetetlen *felforgatási* fázist foglal magába. A felforgatásnál maradva, ez nyilván még a lerombolandó rendszer immanenciájában való ténykedést jelent. Ám egy neutralizáló, közömbös magatartáshoz ragaszkodni a klasszikus oppozíciókkal szemben, azért, hogy *messzebbre* jussunk, radikálisabbak vagy merészebbek legyünk, ez annyi, mint szabad folyást engedni a mezőt ténylegesen és történetileg uraló erőknek. Ez, a *beavatkozáshoz*³ szükséges eszközök megszerzése híján, a kialakult egyensúly megerősítése lenne.

E két műveletet tehát egyfajta zavarbaejtő *simul*-ban, együttes mozgásban kell vezetnünk, mely természetesen koherens, ám megosztott, differenciált és rétegzett. A két művelet közti távolságnak nyitottnak kell maradnia, engednie kell, hogy megmutassa, észrevétesse magát. Ezzel eleget mondtunk e műveletben résztvevő minden egyes szöveg szükségszerű heterogeneitásáról és annak lehetetlenségéről, hogy az eltávolodást egyetlen pontban, sőt, egyetlen névvel foglaljuk össze. A felelősség vagy az individualitás értékei nem ural-

3. A *beavatkozás* és a *paleonymia* fogalmáról, eme felforgatás/elmozdítás fogalmi műveletéről (predikátum levonása, nominális csatlakozás, átültetés, kiterjesztés és reorganizáció) v.ö. „Positions– (Tételezések), in: *Promesse* no 30–31, p. 37.

kodhatnak már itt: ez az első következménye a szétszórásnak.

Nincs „metafizikai fogalom–. Nincs „metafizikai név–. A metafizika bizonyos meghatározása, irányított mozgása a láncnak. Nem egy fogalmat, hanem textuális munkát és egy másik láncolatot lehet vele szembeállítani. Miután újból emlékeztetünk erre, e problematika kibontakozása tehát a különbözőség mozgásával fog járni, úgy, ahogyan másutt kifejtettük: „produktív– és konfliktusos⁴ mozgás, melyet semmiféle azonosság, semmiféle egység, semmilyen eredeti egyszerűség sem előzhet meg, melyet semmiféle dialektika sem *emelhet fel*,⁵ oldhat meg vagy csillapíthat, s amely „gyakorlatilag–, „történetileg–, textuálisan dezorganizálja a különbözőök ellentétét vagy különbségét (statikus megkülönböztetését).

Egy *előszó* felidézhetné, bejelenthethetné itt a dekonstrukció *általános* elméletét és gyakorlatát, azt a stratégiát, amely nélkül csak empirikus tehetetlenség és kritikai töredékesség, a metafizika nem egyértelmű megerősítése lenne. Jövő időben fogalmazná meg („ezt fogják majd olvasni–) annak a konceptuális értelmét vagy tartalmát (itt azt a különös, finalitás nélküli

4. „La différence–, *id. mű* p. 46. skk.

5. *Aufheben* (erről a fordításról v.ö. „Le puits et la pyramide– [A kút és a piramis] in: *Hegel et la pensée moderne*, P.U.F. 1970.) A mozgásnak, amellyel Hegel meghatározza az ellentmondásban levő különbséget („A különbség általában már az ellentmondás *magánvalósága szerint*–, *A logika tudománya* II. könyv I. szakasz, 2. fejezet, C.) pontosan az a célja, hogy lehetővé tegye a különbség végső (onto-teo-teleo-lóglal) megszüntetését. A *különbözőség* (différence) – amely tehát nem dialektikus ellentmondás ebben a hegeli értelemben – a megszüntetés idealizáló erejének kritikus határát jelzi mindenütt, ahol ezek, közvetlenül vagy közvetve, működnek. *Bejegyzí* az ellentmondást, vagy inkább, mivel a különbözőség menthetetlenül differenciáló és szétszóró marad, az ellentmondásokat. Megjelölve a „termelő– (általános gazdasági értelemben véve és figyelembe véve a jelenlét-veszteséget) és differenciáló mozgást, a különbözőség *gazdasági* fogalma nem vezet vissza tehát az ellentmondásokat egyetlen modell egyneműségére. Mindig az ellentét kerül abba a veszélybe, hogy elszikkad, amikor Hegel a különbséget az általános ellentmondás mozzanatává teszi. Ez utóbbi alapján véve mindig onto-teológiai. Csakúgy mint a különbségre történő redukálása a különbözőség komplex és általános ökonómiájának. (Maradék és késleltetett jegyzet egy utószó számára.)

stratégiáját, azt a szervező kiveszését a *telos*-nak vagy *eszkatonnak*, mely újból beírja a korlátozott gazdaságot az általános gazdaságba), ami *már meg van írva*. Eléggé *elolvasták* tehát ahhoz, hogy összefoghassák a szemantikus tartalmát és hogy előre ajánlhassák. Az előszó számára, mely egy jelentést utólag alkot újra, a szöveg írás, – egy múlt –, amit egy rejtőzködő és mindeható szerző, a terméke fölötti teljes uralommal, egy jelen hamis látszatában mint saját jövőjét ajánlja az olvasónak. Ime ezt írtam, aztán elolvastam, és most azt írom, hogy ön majd el fogja olvasni. Minekutána ismét birtokba veheti ezt az előszót, melyet végül is még nem olvas, noha olvasás után már előre tud mindent arról, ami az előszót követi és aminek szinte meg is takaríthatná az elolvasását. Az előszó elő-je jelenlévővé teszi a jövőt, megjeleníti, közel hozza, törekszik rá és elébe vágva előre helyezi. A nyilvánvaló jelenlét formájára redukálja.

Lényeges és nevetséges művelet: nem csupán azért, mert az írás nem tartozik ezen idők (jelen, múlt vagy jövő mint módosított jelenek) egyikébe sem, nem csupán azért, mert a szándék diszkurzív határaitra korlátozódna, hanem mert megsemmisítené, egyetlen tematikus magot vagy egyetlen fő tételt emelve ki belőle, a textuális elmozdulást, mely „itt– megvalósul. (Itt? Hol? Az itt kérdése kifejezetten előtérben áll a szétszórásban.) Ha csakugyan jogunkban állna megtenni, akkor már most elő kellene hozakodni azzal, hogy a szétszórásba beírt tételek egyike – több van belőlük – éppen annak a lehetetlensége, hogy egy szöveget, mint olyant értelmi, tartalmi, tételes vagy tematikus effektusaira redukáljunk. Talán nem is a lehetetlensége, mivel *ez rendszerint megtörténik*, hanem az ellenállása – a *restanciája*, mondanánk mi – egy írásnak, mely éppúgy nem szokik hozzá, mint ahogyan nem is tűri el.

Ez tehát nem előszó, legalábbis ha előszón valamiféle tartalomjegyzéket, kódot vagy kitüntetett jelöltek rövid összefoglalását, ntán kulcsszavak vagy tulajdonnevek felsorolását értjük.

Ám mit tesznek az előszavak? Nem meglepőbb-e a logikájuk? Nem kellene-e egyszer már összeállítani a történetüket és a tipológiájukat? Műfajt alkotnak-e? Ezen belül valamilyen

közös predikátum szükségszerűsége szerint csoportosulnak-e vagy másképpen és önmagukon belül oszlanak meg?

Nem lesz válasz e kérdésekre, legalábbis végezetül a deklaráció módján nem. De, *útközben*, egy *jegyzőkönyv* fogja – lerombolva ezt az előidejű jövőt – elfoglalni az *előszó*⁶ figyelmet lekötő helyét. Ha erősködnék, hogy ez a jegyzőkönyv rögzítve legyen már egy képzetben, akkor mondjuk meg előre, hogy, néhány kiegészítő bonyodalommal, egy *mágikus tömb* struktúrájával fog rendelkezni.

Párizs
Szeged

Jacques Derrida
fordította: Dékány András

6. Az előszó nem mutatja meg egy tér frontális vagy bevezető elülső részét. Nem mutatja fel egy kifejlődés első oldalát vagy felületét, amely ily módon engedné magát előre-látni és bemutatni. Ez egy szó előre-nyomulása (*praefatio, prae-fari*). Egy ilyen diszkurzív anticipáció helyébe a jegyzőkönyv egy szöveg műalkotását állítja: *első ragasztott lapja* a kezdeten felül – az első lapja – egy regiszternek vagy aktagyűteménynek. Az összes kontextusban ahol közbelép, a jegyzőkönyv összegyűjti a formula (vagy a formularé), az elsőség és az írás: az előírás jelentéseit. És a „kollázs- révén a *protokollon* felosztja és szétbontja az első oldal bevezető szándékát, mint minden *incipit*-ét. Ekkor minden – a szétszóródás törvénye – egy másolattal kezdődik. Persze, ha a jegyzőkönyv összefoglalná magát egy egyszerű papírlap felragasztásában (például az első/hátsó oldala a jelnek), akkor újból előszóvá válna olyan rend szerint, amelyben fellelhető a nagy logika. Csak azért bújik ki alóla, hogy tömböt alkosson, és mágiusan, azaz egy egészen más struktúra „grafikája szerint: nincs se mélység, se felület, se szubsztancia, se jelenség, se magánvaló, se magáértvaló.

(Könyvön kívül kerülné ekkor – például – protokollaris vázlata egy ferde bevezetésnek a két legfigyelemreméltóbb, végtelenül figyelemreméltó értekezéshez (bánásmódok inkább és oly különösen malak: először is a tulajdon gyakorlatuk) az *elő-íráshoz*: a két zenel gépezet amik, a lehető legkülönbözőbb módon Francis Ponge *Pré-je* [Rét] vagy *Fabrique du pré* [A réteszínáló] és Roger Laporte *Fugue-je* [Fuga].)

Szegi Amondó Zoltán

Kétismeretlenes egyenlet